Нотлох ажиллагаагаар баримт, мэдээллийн шалгуурыг тогтоох нь

Хэргийг үндэслэлтэй, зөв, бодитой шийдвэрлэхэд ач холбогдол бүхий нөхцөл байдлын тухай бүхий л баримт сэлтийг цуглуулах, шалгах, үнэлэх талаар хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүхээс Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд (цаашид ЭБШ хууль гэнэ) заасан журмын дагуу явуулж байгаа ажиллагааг нотолгоо хэмээн нэрлэдэг. Нотолгооны явцад шүүх, прокурор, хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч нь хэргийн нөхцөл байдлыг зөвхөн нотлох баримтын тусламжтайгаар тогтооно. Процессын шийдвэрүүд зөвхөн нотолгоонд үндэслэгдэнэ.

Нотлох баримт гэдэг нь танин мэдэх ба үнэнийг тогтоож батлах ажиллагааны хэлбэршүүлж буйн илрэл, үр дүн юм. М.С.Строгович "Нотолгоо гэдэг нь эрүүгийн хэргийг шийдэхэд ач холбогдол бүхий нөхцөл байдлыг баримтуудын тусламжтайгаар тогтоохыг хэлнэ, өөрөөр хэлбэл, эрүүгийн хэргийн нөхцөл байдлыг тогтоохын тулд нотлох баримтыг хэрэглэж байгаа ажиллагаа[1] гэжээ.

А.Денекер " Ром-Германы эрх зүйн бүлийн тогтолцоот орнуудад нотолгоо нь баримтуудыг цуглуулж, бэхжүүлэх, үнэлэх талаар мөрдөн байцаах, шүүх, прокурорын байгууллагын үйл ажиллагаа[2] гэж тодорхойлжээ.

М.С.Строгович "Баримтыг тогтоох процессыг нотолгоо гэнэ"[3] гэж өөрийн суурь бүтээлдээ тэмдэглэсэн байдаг.

Г.Совд "Эрүүгийн хэрэгт шаардлагатай нөхцөл байдлуудын талаарх баримтуудыг цуглуулж шинжлэх үнэлэх үүднээс хуулийн дагуу явуулж байгаа мөрдөн байцаагч, прокурор, шүүх байгууллагын үйл ажиллагаа нь нотолгоо юм"[4] гэж тодорхойлжээ.

Эндээс үзэхэд нотолгоо гэдэг нь шүүх болон эрүүгийн мөрдөн мөшгих байгууллагын танин мэдэх үнэнийг тогтоох үйл ажиллаагааны цогц юм.

Нотолгоог эрхлэн явуулагч нь хэргийн байдлыг баримт, сэлт, мэдээллийн тусламжтайгаар тогтоохдоо нотлох үүрэг гүйцэтгэж буй тэрхүү объектын онцлог, шинж чанарыг нь өөрийн мэдрэмжээр ойлгоæ түүнийгээ нотолгооны эх сурвалжийн шалгуурт нийцүүлэн утга учрыг нь олох зорилгоор оновчтой сэтгэхэддсэн чиглэглэгдсэн үйл ажиллагаа явуулдаг билээ.

Нотолгоо нь хүртэн мэдрэх танин мэдэхүйн элементүүдийг агуулдаг учраас дараах асуудал заавал тавигддаг. Гэхдээ хүртэн мэдрэхүйн болон танин мэдэхүйн агуулгыг юу бүрдүүлдэг вэ? Мөрдөн байцаагчийн шууд ойлгох хүрээ нь ямар вэ? Эдгээр асуултууд нотолгооны онолд маргаантай хэвээр байна. Зарим эрдэмтэд нотолгооны үед танин мэдэх зүйл нь өнгөрсөн гэмт үйл явдал байдаг учраас нотлогч субъект нь түүнийг шууд хүлээн авах боломжгүй гэж үздэг,

Шүүн таслах ажиллагааг эрхлэгчийн шууд ойлгох зүйлийн талаар судлаач Б.Батзориг тухайн үедээ дээрхтэй ижил төстэй байр суурийг илэрхийлж байсан. Тэрээр "нотлогдож байгаа хэргийн үйл явц нь хэргийн шийдэж байгаа шүүгчид шууд ойлгогдох боломжгүй. Иймээс шүүгч ганцаарчлан ойлгож, нотлох баримтыг шинжлэн судлах ёстой"[5] хэмээжээ. Түүнчлэн гэмт хэргийн үнэнийг тогтооход ач холбогдол бүхий нөхцөл байдлыг сэтгэлдээ дүрслэн буулгах

1. Курс советского уголовного процесса 1, т-1, М., 1988, стр 295
2. Монгол Улсын ЭБШХуулийн шинжлэх ухааны тайлбар.2003.УБ.,41-56 дахь тал
3. Ì.С.Строãович Теория доказательств, М-, 1993.òîì.ñòð 36
4. Уголовный процесс МНР.íà ðóññêîì ÿçûêå1974г. М., стр29
5. Á.Áàòçîðèã.Эрүүгийн байцаан шийтгэх эрх зүй дэх нотолгоо.УБ.,1999.101-102дахь тал

боломжгүй гэсэн үзэл бодол буруу болохыг судлаач Н.Туяа, Ж.Эрхэсхулан нар мөн ялгаагүй тэмдэглэж байна.

Тэд гэмт хэрэгтэй холбоотой зарим баримтууд хавтаст хэрэг авагдахдаа мөрдөн байцаагчийн ойлголтоор хийсвэр хийгддэгийг дурьджээ. Иймээс баримтын тоо нь гэмт хэргийн зарим уршгийг тооцох, гэмт хэргийн үйл ажиллагааны тусгай эд зүйлийг (Жишээлбэл: Хуурамч мөнгөн тэмдэгт) гэмт хэргийн халдлагын зарим эд зүйлс (хулгайлагдсан эд юм гэх мэт) гэмт хэрэг үйлдсэн газар зэргээр илэрхийлэгдсэн аж.

Гэмт хэргийн үйлдлийн зэрэгцээ нотолгооны зүйлийн бүрэлдэхүүнд орж буй хэд хэдэн баримтыг мөрдөн байцаагч болон шүүгч шууд танин мэдэж болно. Тухайлбал, гэмт хэргийн хор уршиг, тухайн этгээдийн гэмт хэрэг үйлдсэн шинж байдал, үйлдсэн зэвсэг хэрэгсэл, гэмт хэрэг эдлүүлэхэд нөлөөлсөн нөхцөл байдал, гэмт хэргийн субъектàд хамаатай нотлох баримт зэргийг ýíä дурьдаж болно. Ýäãýýð áàðèìòóóä íü нотлох баримтын ангилалд хамаарах бөгөөд òýдгээрийг ургуулан бодох замаар танин мэдэх боломжтойг хүлээн зөвшөөрөх явдал зарчмын хувьд чухал ач холбогдолтой юм.

Сэтгэн áîäîæ танин мэдэх үйл явц нь нотлох баримт цуглуулах, шинжлэх, дүгнэх бүх шатанд илрэн гардаг. Энэ нь зарим тохиолдолд (Жèøýý íü: нотлох баримт цуглуулахад) чухал үүрэгтэй бусад тохиолдолд (нотлох баримтыг дүгнэх) õàðüöàíãóé үүрэг гүйцэтгэдэг боловч нийтлэг шинж чанартай.

Логик сэтгэлгээ болон түүний арга, зарчим, хуулиуд ч нотолгооны үйл явцад бүх нийтийг хамарсан шинж чанарàà õàäãàëíà.

Онолын үүднээс авч үзвэл нотолгоо гэдэг нь танин мэдэхүйн хоёр талтай, оновчтой зөв сэтгэн бодох үйл явц юм. Нотолгооны зорилго тухайн хэргийн үнэнийг тогтоох явдал мөн бөгөөд энэхүү үнэнийг õóóëèéí àìüäðàëä эрх зүйн бодит үнэн гэж нэрлэх нь их бий.

Бодит үнэнийг “мөнхийн өөрчлөгдөхгүй үнэн” хэмээн ангилахын тухайд бол òýð íü үнэмлэхүй үнэн учраас ÿìàãò үнэ цэнэтэйд орно. “Эрүүгийн Шүүхийн бодит үнэн байдал гэдэг нь шүүхэд танилцуулсан нотлох баримтуудаар урган гарч буй магадлалуудын уулзвар мөн бөгөөд судлагдаж áàéãàà өнгөрсөн үйл явц нь бодитойгоор болсон юм гэсэн дотоод итгэлийг шүүгч мөрдөн байцаагч, прокурорт төрүүлж байгаа юм” гэж Оросын ýðõ ç¿éí ЭБШ óхааны сонгодог төлөөлөгч А.П.Лупинская бичжээ[6]. Тэрээр дээр дурьдсан үнэнийг математикийн аксиомд үндэслэн бодит байдлаас ялгаатай жинхэнэ нь гэж нэрлээд өөрийнхөө байр суурийг тайлбарлаõàà “ бид эрүүгийн шүүхийн үнэн бодит байдлыг гагцхүү дээд зэргийн магадлал мөн гэж нэрлэхдээ өөр байх áîëîìæã¿é òóéæ төсөөлөхийн ч аргагүй тийм байдлыг ийнхүү бодит байдал хэмээн үзэж байгаа билээ” гэжээ.

Эрүүгийн шүүхийн үнэн бодит байдлын тухай монголын эрдэмтэд ихэвчлэн “ïрактикийн бодит үнэн” гэсэн нэр томъёог хэрэглэж байна. Шинжлэх ухаанд үнэн бодит байдал бол агуулгаараа байгалийн хуулиудыг нээн илрүүлдэг аж. Практикт зарим нэг үзэгдэл нь багц үзэгдлийн мөн чанарыг тогтоож байна. Практик үнэнийг ðºäèéëºí нарийн биш аргаар танин мэдэх боломжтой байдаг бол шинжлэх ухааны үнэн үүнээс өөр юм. Тодорхой үйл явдлуудыг бодит байдлаар нь яв цав танин мэдэгч болно гэж Г.Совд үзсэн байна[7].

---

[6] Уголовно-процессуальное право Р.Ф.М.,ïîä ðåä.Ëóïèíñêîé.À.Ï. 2001г. стр79

[7] Г.Совд нар “ Хууль зүйн тайлбар толь: 2003он ”. ЭБШ ажиллагаан дахь “бодит үнэн”, ”бодит байдал” гэсэн òàéëáàðûã үзнэ үү.

Харин Орос улсын хууль цаазын мэргэжилтнүүд “магад ¿íýí" гэсэн нэр томъёог хэрэглэж нотлох үйл явцад үнэнийг тогтоох нь дээрх үнэнийг материаллаг буюу бодит үнэн гэж нэрлэх болжээ. Шүүх ажиллагааны явцад үнэнийг тогтоохтой холбогдсон асуудлаар нэрт эрдэмтэдийн бүтээл нэлээд гарчээ[8].

Эдгээр бүтээлд дэвшүүлсэн үзэл бодлыг 3 хэсэгт хувааж болох юм.

1. Шүүхийн шатанд тогтоосон үнэн үнэмлэхүй шинж чанартай байна.
2. Үнэн бол харьцангуй шинж чанартай байна.
3. Үнэн бол үнэмлэхүй ч харьцангуй ч шинж чанартай.

Эцэст нь шүүхийн ажиллагааны явцад тогтоосон үнэнийг үнэмлэхүй ч, харьцангуй ч гэж үзэж болохгүй. Яагаад гэвэл гүн ухааны үүднээс эдгээр категоруудыг “хууль цаазыг тогтооход ашиглаж болохгүй гэж зарим эрдэмтэд үзäýã. Бидний үзэл бодлоор хязгааргүй олон талт шинж чанар, баримт, үзэгдлийг биш зорилгын үүднээс эрүүгийн хэрэг шүүх явцад тогтоосон үнэнийг үнэмлэхүй үнэн гэõ үндэслэл байна.

Бодит үнэн гэдэг бол хэвтээ голчийн категороос гарсан үнэн бөгөөд түүний ажиллагаа ач холбогдол, танин мэдэхүйн зорилго нөхцлөөс (хэрэг
явдал үнэхээр болсон, шууд санаатай хэрэг үйлдсэн гэх мэт) шалтгаалж өөрчлөгдөхгүé.

Тэгэхдээ нотлох үйл явцын үр дүн ямагт үнэн зөв байдаг гэж болох уу? Тийм гэж ганцхан хариулт өгвөл бодит байдалд үл нийцэх биз. Аливаа дам нотолгоо бол мөн чанартаа магадлалын үүднээс нотлох явдалтай холбоотой. Завсарын баримтуудыг авч үзэх нь эд мөрийн баримтаар нотлохын нэг чухал чиглэл юм.

Энэ нь завсарын баримтууд нотлох баримттай бодит холбоотойг тогтоож буй хэрэг юм гэж Б.Батзориг тэмдэглэжээ[9]. Завсарын баримт бүр нь гэмт хэргийн үйлдэлтэй янз бүрийн хэлбэрээр холбоотой байдаг учраас эндээс гаргах дүгнэлт нь ч магадлалын шинж чанартай байна.

Эд мөрийн баримтаар нотлох нотолгоог үнэн бодитой болгохын тулд мөн тооны дам нотолгоо цуглуулж үнэн зөв дүгнэлт хийх хэрэгтэй гэж тэрээр äýýð íýðëýñýí бүтээлдээ îîòîëæýý.

Эд мөрийн баримт гэмт хэргийн үйлдэлтэй бодит холбоотой байдаг тухай үзэл бодлыг магад ¿íýí гэж үзэж байгаа болохоор түүнийг үнэн бодитой гэдгийг эд мөрийн тохиолдлоор давхцаж болохûã няцаах замаар нотолно. Гэхдээ эд мөрийн баримт тохиолдлоор давхцах ямар нэг боломж байна гэж онолын хувьд сэтгэж болох юм. Гэвч өөр өөр шинж чанартай эд мөрийн баримт олноороо, санамсаргүй давхцах явдал практикт магадлал багатай.

Нотлох баримтуудад ашиглаж байгаа ÝÁØ àæèëëàãààã ýðõëýí ÿâóóëàã÷ (õóóëü÷ мэргэжилтний) эрс шийдвэртэй дүгнэлтийг анхааралтай авч үзэхэд заримдаа дээр өгүүлсэн практик үнэн бодит байдал болсон байдаг.

Хоёр өөр хурууны хээ адилхан байхыг магадлалын онолын хувьд çºâøººðñºí áàéäàã. Гэвч энэõ¿¿ магадлал тун хязгаарлагдмал бөгөөд òèéìýýñ ÷ шинжээчийн дүгнэлтийг ¿íäñýíäýý үнэн зөв хэмээн òóëãóóðëàäàã àæ.

Эдгээрээс үнэмлэхүй үнэн хийгээд практикийн бодит үнэнд хүрсэн тухайí дотоод итгэл íü ¿íýëãýý үнэмшил төрөх үндэс болдог байна гэсэн дүгнэлт хийж болно.

Чухамдаа практикт бодит үнэн эцсийн дүндээ тухайн хэргийн шинж чанарыг тодорхойлно.

---

[8] Строгович Н.С Теория доказательств, м.,1993г том 3.стр 84.

[9] Á.Áàòçîðèã. Эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаан дахь нотолгоо. УБ.,1999он,112-114дэх тал

Хэрэг учралын тухай таньж мэдэх буюу, өөрөөр хэлбэл, болсон үйл явцын бодит үнэнийг эрж олох ажиллагаа нь хэдийгээр танин мэдэхүйн нийтлэг зүй тогтол, хууль, зарчмын дагуу явагддаг боловч өөрийн гэсэн өвөрмөц онцлогтой.

Үүнд:

1. Хэргийн нөхцөл байдлыг тогтоох ажиллагаа тодорхой хугацаанд явагдана. Хэрэв ЭБШ хуульд зааснаар хөөн хэлэлцэх хугацаа дууссан бол эрүүгийн хэрэгт байцаан шийтгэх ажиллагаа явуулж болохгүй.

2. Танин мэдэх ба шалгаж үнэлэх ямагт зэрэгцэн хосолж явагддаг.

3. Хэргийн нөхцөл байдлыг тогтоох ажиллагаа нь нөхцөлдөх нотолгооны тусламжтай õýðýãæäýã.

4. Уг ажиллагааны төгсгөлд хууль зүйн зохих үр дагавар бүхий шийдвэр гардаг.

Эрүүгийн хэргийг мөрдөн ì°øãèæ шүүí шийдвэрлэхдээ аливаа хэрэг гарсан нөхцөл байдлыг èëð¿¿ëýõ замаар бодит үнэнийг тогтоодог байна.

Нотолгоо гэдэг нь тухайн үзэгдэл, þìñ бусад ¿éë баримттай ямар холбоотойг тодруулах явц юм. Энэõ¿¿ холбоо íü бодит шинж чанартай ó÷ðààñ нотолгоо хийж буй этгээдийн санаа бодлоос үл шалтгаалан оршино.

Нотлох үйл явцад энэ холбоо илрэн гарч, түүнийг мэргэжилтнүүд танин мэдэх, аль нэгэн таамаглал үнэн эсэхэд итгэõýýñ õàìààðäàã àæèëëàãààà. Òийìýýñ ÷ íотолгоо итгэл үнэмшил төрүүлэх хэрэгсэл ãýãääýã. "Þмс үзэгдлийг танин мэдэх, эд юмсын хоорондын харилцааны тухай бясалгаж тодорхой итгэл үнэмшилд хүрэхдээ бидэнд тийм итгэл төрүүлсэн тэдгээр зүйлийг ё нотолгоо хэмээн нэрлэдэг билээ" гэж Стротович Ì.С бичжээ[10]

Гэвч нотолгоо нь үнэнийг бий болгох хэрэгсэл биш. Яагаад гэвэл үнэн гэдэг бол нотолсон эсэхээс үл шалтгаалан оршдог. Нотолгоо нь бидэнд аль нэг үндэслэл шиг үнэн зөв гэдгийг мэдүүлж өгч байгаа боловч

худал үндэслэлийг үнэн болгож хувиргах ¸ñã¿é. Учир нь үнэн худал хоёр нь бодит байдалд нэг бол нийцэж эсвэл үл нийцэж оршдог.

Эрдэмтдийн бүтээл төдийгүй хууль тогтоомжид нотолгооны хэрэгсэл хэмээн нэрлэдэг аргаар л нотолгооны хэрэгслийг тогтоодог. Гэхдээ чухам юуг нотолгооны хэрэгсэл болгох бэ? гэдгийг ойлгох тухайд îäîî ÷ санал зөрөлäñ°°ð байíà. Г.Совд аливаа хэргийн тухай мэдээлэл цуглуулах эх булгийг нотолгооны хэрэгсэл гэж нэрлэñíèéã àíõààðàõ íü ç¿éòýé þì.

Нотлох баримт олж авах арга, нотлох баримтын эх сурвалж ба уг нотлох баримт өөрөө нотолгооны хэрэгсэл болдог.

Нотлох баримтыг олоход тусладаг эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаа өөрөө нотолгооны хэрэгсэл бас болно. Нотлох баримт буюу бодит баримтууд, хэргийн тухай мэдээллүүд нотлох хэрэгсэл болно. Нотолгооны хэрэгслүүдийг нотлох баримт гэж ойлгохын тулд уг ойлголтыг тодруулах хэрэгтэй. Энэ талаар 2 янзын санал байдаг.

А) Аливаа бодит мэдээлэл нотлох баримт болно.

Б) Нотлох баримт гэж бодит мэдээлэл ба түүнийг илэрхийлэгчийн нэгдлийг хэлнэ.

М.С. Строгович: Нотлох баримтын эх булаг бол нотолгооны хэрэгсэл хэмээн нэрлэхдээ нотлох баримт өөрөө тийм хэрэгсэл болно.

---

[10] Стротович Ì.С Теория доказательств, М.,1993г том 3.

Гэхдээ нотлох баримтыг хоёрдмол байдлаар ойлгож болох юм[11]. Нотлох хэрэгслийг зөвхөн нотлох баримт гэж ¿çýõ нь цорын ганц зөв ойлголт бөгөөд “нотлох баримт” онолын агуулгад á¿ðíýý нийцэж байна. Бодит баримтыг нотлох баримт гэж үл ойлгох явдал түүнийг нотолгооны эх булгийн өөдөөс сөргүүлж тавьж байгаа хэрэг îãòõîî ÷ биш.

Энд нотлох баримт болон түүнийг олж авах эх сурвалж хоёрын ялгааг зөв ойлгосноор нотлох баримтад бодитой дүгнэлт өгч ийм баримтыг хангалттай байлгах тухай асуудлыг зөв шийдвэрлэхэд тус дөхөм үзүүлнэ.

Манай хуульд нотлох баримтыг баримт сэлт мэдээлэл гэсэн байхад ОХУ, Герман улсын хуульд “баримт мэдээлэл” гэсэн агуулгаар тодорхойлжээ.

Хүнтэй холбоотойгоор уг ойлголтыг нарийвчлан авч үзэх үүднээс зарим эрдэмтдийн зохиол бүтээлээс харьцуулалт хийж үзэх нь зүйтэй болов уу. Оросын эрдэмтэд[12] “баримт мэдээлэл нь мэдүүлэг ба бусад эх сурвалжуудад агуулагддаг бөгөөд болж өнгөрсөн фактын тухай мэдээлэл

мөн “ гэсэн байхад Б.Бат-Эрдэнэ нар[13] “аливаа хэрэг явдал болсон үгүйг тогтоохын тулд ажиглалтын арга хэрэглэх хэрэгтэй. Гэвч ЭБШ ажиллагаанд энэ аргыг хэрэглэж үл болно, мэдээж гэмт хэргийг шууд ажиглах боломж байцаан шийтгэх ажиллагааг явуулагчид байхгүй. Иймээс ч нотлох баримт ба нотлох баримтын эх сурвалж хоёрыг ялган авч үзэхгүй байх хэрэгтэй гэжýý. Èíãýñíýýðýý òýðàýýð “эд мөрийн баримт нь өөрөө эд мөрийн баримтын эх сурвалж болно” ãýõ ¿çýë áàðèìòëàëûã çºâøººðºí õ¿ëýýæ áóé õýðýã.

Нотлох баримтын хэлбэр , агуулга хоёрыг нэгтгэж авч үзэж болохгүй. Нотлох баримтын хэлбэр буюу эх сурвалж нь түүний агуулга болох мэдээлэлээс огт өөр зүйл.

Хэлбэр нь материаллаг объект болох баримт мэдээллийг агуулагч ба харин нотлох баримт ººðºº мэдээлэл þì. Ìөр гаргадаг объектын агуулга, мэдээллийн мөн чанар өөр өөр байдаг. Тэрхүү мэдээлэл нь объектуудын харилцан үйлчлэлийн үр дүнд бий болох бөгөөд энэ нь болсон үйл явдлын үндсэн дээр эдгээр объектуудын хоорондох шалтгаант холбоо үүссэний илрэл. Мөр буулган авч буй объект нь зөвхөн мөр үүсгэгч зүйлийн тухай төдийгүй мөр үүсгэж байгаа объектын механизмын тухай мэдээллийг агуулж байдаг. Дээрх тохиолдлуудад мөр гаргагч объект үйлдлийн аргын тухай мэдээллийг дамжуулдаг бөгөөд түүгээр дамжин уг үйлдлийг хийсэн субъектын тухай мэдээллийг тараадаг. Эндээс нотлох баримт нь баримтад мэдээлэл ба түүний байцаан шийтгэх ажиллагааны эх сурвалжийн нэг дэх холбоог илэрхийлдэг гэж ойлгож болно. Түүнээс биш мэдээлэл ба эх сурвалж хоёрыг нэгэн зэрэг багтаадаггүй. Гэмт хэрэг нь өөрөө үйл явдал, тиймээс мэдээллийн эх сурвалж болно. Түүний нотолгооны хэрэгсэлèéã эх сурвалжаас íü ялган авч үзэх хэрэгтэй. ЭБШ ажиллагааны эцсийн зорилгод хүрэх шаардлагатай мэдээлэл нь зөвхөн нотолгооны хэрэгслээс төдийгүй гэмт хэрэг болсон газраас ч олддог тул нотлох баримтын эх сурвалж нь өргөн утгатай ойлголò.

Гэмт хэргийг нотолж тогтоохын тулд ЭБШ ажиллагаанд оролцогч субъектүүд нотлох баримт буюу хэрэг гарсан үеийн үлдэц, тусгал, ул мөрийã үнэн зөвөөр олж тогтоох хэрэгтэй болно. Нотлох баримтыг ЭБШ хуульд заасан журмаар мөрдөн байцаалтын á¿õèé үйл ажиллагаа явуулан олж àâíà.

---

[11] Стротович Ì.С Теория доказательств, М.,1993г том 3.ñòð 117
[12] Уголовно-процессуалное право Р.Ф.М.,2001г.под.ред Лупикской À.Ï..стр 94.
[13] Б.Бат-Эрдэнэ ЭБШ эрх зүй. Ерөнхий анги.2000он.78 дахь тал

ЭБШ хуулийн 172-дугаар зүйлийн “гомдол мэдээллийг шалгах явцад гэмт хэргийг үйлдэж байгаа буюу үйлдсэн үндэслэлтэй сэжиг байгаа тохиодолд хэрэг бүртгэх эрх бүхий албан тушаалтан хэрэг бүртгэлт явуулах эсэхийг шийдвэрлэхийн тулд ямар ажиллагаа гүйцэтгэж болохыг тодорхой заасан. Гэхдээ ямар ч ажиллагаа явуулсан нотлох баримт нь хэрэг гарсныг буюу аль нэг этгээд гэмт хэрэг үйлдсэнийг тогтоох зорилгоор олж авсан материаллаг зүйл байдаг. Ýíý íü ÝÁØ õóóëèéí 165 ç¿éëä çààñàí òîäîðõîéëñîí “ãýìò õýðýã ãàðñàí òóõàé õàíãàëòòàé íîòëîõ áàðèìò”-ûí íýãýí õýñýã áîëæ òýðõ¿¿ õóóëü÷èëàãäñàí øààðäëàãûã õàíãàõ ó÷èðòàé.

ХБНГУ-ын ЭБШ хуулийн 76 дугаар зүйлд зааснаар “нотолгооны хэрэгслийг бүрдүүлэгч гол төрлүүд бол гэрчийн мэдүүлэг, шинжилгээний дүгнэлт, эд мөрийн баримт, баримт бичиг, үзлэг, мөрдөн байцаалтын туршилт таньж олуулах ажиллагаа нь яллагдагчийн мэдүүлэг юм” гэж үзжээ. Ìàíàéä ýäãýýðèéã íîòëîõ áàðèìòûí ýõ ñóðâàëæ ãýäýã áèëýý. Õýäèéãýýð îîîë àðãà ç¿éí õóâüä íîòëîõ áàðèìò, íîòîëãîîíû òóõàé îéëãîëòóóä á¿ðýí øèéäâýðëýãäýýã¿é áîëîâ÷ Ðîì-Ãåðìàíû ãýðýýõ ýðõ ç¿éí á¿ëèéí îðíóóäàä “¿íýí” áóþó áîëæ ºíãºðñºí ¿éë ÿâäëûí “áîäèò áàéäëûã” òîãòîîõ ¿éë ÿâö óëàì á¿ð îéðòñîîð ìºí ÷àíàð íü ààèëñàõ ÷èã õàíäëàãàòàé áîëñîîð áàéíà.

Эндээс дараахи дүгнэлтийг хийж болох юм.

1. Шүүх тухайн хэрэгт шууд холбоотой баримтуудыг танин мэдэх явцад алдаа гарвал тэр нь бодит байдалд үл нийцнэ.

2. Шүүх тухайн хэрэгт шууд холбоотой баримтыг танин мэдэж болохгүй гэсэн үндэслэл бол буруу юм. Энэ үндэслэл нь үнэнийг тогтоох гэсэн арга хэрэгсэл болгон ашиглаж болох îëîí ÷óõàë баримтыг шүүхийн нотлох баримтыí жагсаалтаас хасаõàä õ¿ðãýíý.

3. Шүүх, мөрдөн байцаалтын явцад баримт сэлтийг ойлгох мэдэх хоёр хэлбэр байж болох бөгөөд энэ нь дан танин мэдэх / нотлох баримтын тусламжтайгаар/ шууд танин мэдэх / тухайн баримтыг ургуулан бодох замаар / хэлбэр юм.

4. Танин мэдэхийн тулд тусгай мэдлэг шаардахгүй, ургуулан бодох аргаар îéëãîî мэдэж болох баримтуудын хувьд шууд танин мэдэх аргыг хэрэглэж болох юм.

Мөрдөн байцаалтын шатанд тогтоогдож байгаа гэмт хэргийн байдал нь нэгэнт болоод өнгөрсөн үйл явц учир түүнийг бүрдүүлж буй баримтуудыг мөрдөн байцаагч болон шүүх шууд áèå÷ëýí танин мэдэх боломжгүй нь ойлгомжтой. Гэмт хэргийн нотлох баримт хэд ч байж болох бөгөөд нотлох баримт цуглуулах, судлах, үнэлэх, ажиглах явцад шууд танин мэдэх аргыг хэрэглэх боломжгүй гэдгээр шалтгаалан ерөөсºº шүүхийн хэлэлцүүлэгээр танин мэдэж болохгүй гэсэн дүгнэлт хийх нь үнэнд үл нийцíý.